

κὴ ἀρχοντιὰ καὶ μισέρια μικροαδελική...

ΜΕΡΕΜΕΤΙΑ ΗΜΙΣΠΑΣΤΩΝ

ΠΑΡΑΚΛΩΝ τὸν ἀναγκαστὴ νὰ διαβάσει πρῶτα τὸ σημερινὸ σημεῖομα κι ὕστερα νὰ σχολιάσει τὸν τίτλο του. Θὰ θυμίσω μόνον πῶς παλιότερα ἐπλεξε τὸ ἐγκώμιο τῶν σολοικισμῶν στὶς ἐπιγραφὰς τῶν λαϊκῶν ἔργων καὶ βοηθα πολλές περιπτώσεις πού τὸ σόλοικο ἦταν ἐκφραστικότερο ἀπὸ τὸ γλωσσικὰ ὀρθό. Πρόχειρο παράδειγμα ὁ «αὐτοκτονήσας» τοῦ Θεόφιλου, ἐκφραστικότερος ἀπὸ τὸ σωστό «αὐτοκτονήσας». Καί, γιὰ νὰ τελειώσουμε μὲ τὸν τίτλο, ἡμισπαστος σημαίνει μισοξεκολλημένος, μισογκρεμισμένος.

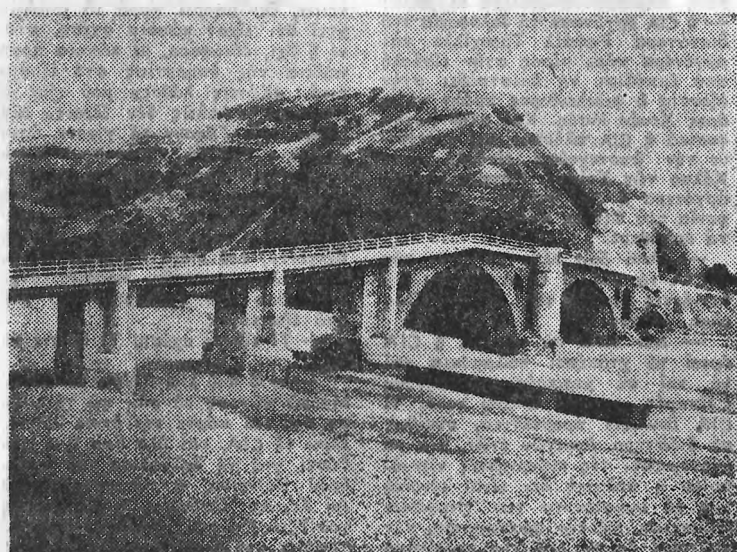
Πολλές οἱ ἀμαρτίες τοῦ νεοελληνικοῦ μας πολιτισμοῦ, κυρίως ἀπὸ τότε πού ἡ Ἐπανάσταση τῶν Μακρυγιάννηδων ἔγινε Ἐλευθερία τῶν Μαυροκορδάτων. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος μιά, ἠθικά καὶ ἠθικά δαπανηρὴ ἀλλὰ χωρὶς ἀπόδοση, ἐπένδυση σὲ πανάρχαιους τίτλους καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο πρόχειρο μπάτωμα, ὅπως - ὅπως, μὲ παράταρα, ξενοφρονα στοιχεῖα. Τὸ μόνο πού ἀγνοήθηκε ἦταν ἡ ζωτανὴ καὶ ὁλοδρόση παραδόση στὴ γλῶσσα, στὴν τέχνη, στὸ ἦθος. Οὕτε τὰ αἷτα οὕτε τοὺς καρπούς τοὺς στὸ οὐνολό-τους πρόκειται νὰ ξετάσου-

τὸ δικό του τμήμα ἔγινε χαμηλότερο, ἔκλεισε τὸ χάσμα τοῦ παλίου τμήματος μὲ τοῖχο ἀπὸ τσιμεντόλιθους καὶ σενά. Καί μιά χαρακτηριστικὴ λεπτομέρεια. Ἐπειδὴ ἡ πόρτα τοῦ ἀρχοντικοῦ βρέθηκε στὸ δικό του κομμάτι, τὴν ἐνσωμάτωσε στὸ μοντέρνο κτίσμα καὶ στὸ παραδοσιακὸ τμήμα, πού ἔμεινε ἄθικτο, τοποθετήθηκε μιά μοντέρνα πόρτα. Γιὰ δὲσους ἐπιθυμοῦν πλη-

Τοῦ
ΚΙΤΣΟΥ ΜΑΚΡΗ

ρέστερη ἐνημέρωση ὑπάρχει ὁλόκληρη σειρά φωτογραφιῶν τῆς περιεργῆς αὐτῆς ἐγχείρησης. Ἄς μὴ διαστούμε νὰ τὸ ρίξουμε στὴν «ἀδιαφορία τῶν ἀρμοδίων». Πρέπει νὰ ξέρομε πῶς ὁ τότε Νομομηχανικός κ. Πιτοῦλης κατέβαλε κάθε προσπάθεια γιὰ ν' ἀποφευχθεῖ αὐτὴ ἡ ἀσκήμια, μὴ δὲν εἶχε καμμία νομικὴ κάλυψη γιὰ νὰ ἐμποδίσει κατὰ πού τὸν ἔκανε νὰ ἐξοργίζεται.

Περίπτωση δεύτερη. Κοντὰ στὸ χωριὸ Σαρακίνα τοῦ Νομοῦ Τρικάλων.

Ἡ γέφυρα Σαρακίνας Νομοῦ Τρικάλων. Τὰ γκρεμισμένα τὸ-ξα ἀντικαταστάθηκαν μὲ κολώνες καὶ τσιμεντένια πλάκα

με ἐδῶ. Θὰ μὰς φτάσουν μερικά παραδείγματα ἀπὸ ἓνα μόνο φαινόμενο, κατὰ τὸν ὅτι τοῦ λιο-ταριοῦ. Πρόκειται γιὰ μερικοὺς μοργανωτικούς γάμους ἀνάμεσα στὴν παλιά λαϊκὴ ἀρχοντιὰ καὶ στὸ μίσερα χρησιμοθηρικό μικροαστισμό μας. Τὸ φαινόμενο εἶναι εὐρύ-τερο. Ἡ βέδλη ἐπέμβαση σὲ πό-λεις, χωριά καὶ ταπία, πού τὴ συναντοῦμε τόσο συχνά, ἔπαψε πιά νὰ μὰς προκαλεῖ ἀγανάκτηση. Μι-

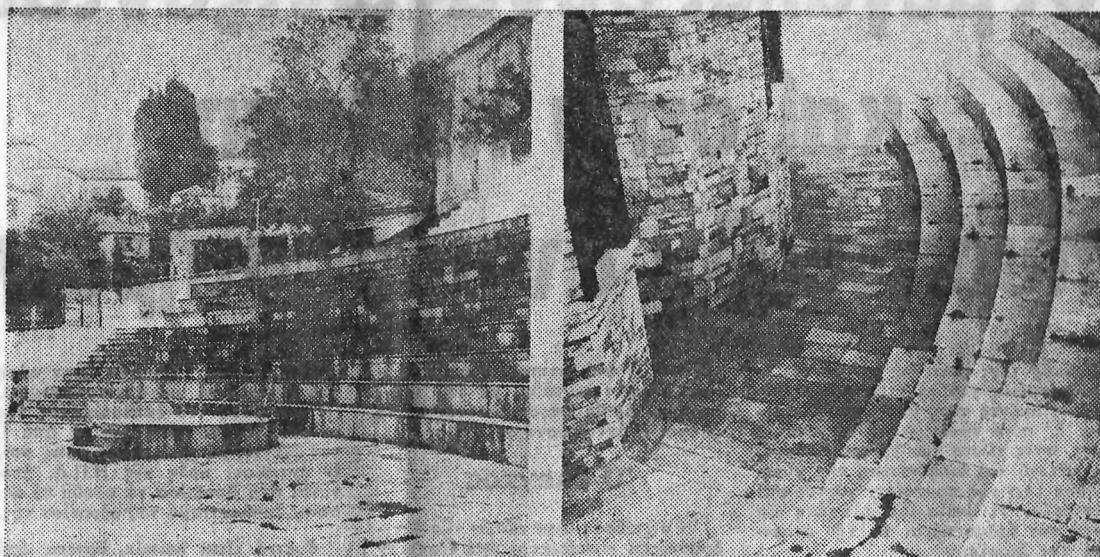
λων ὑπῆρχε μιά μεγάλη γέφυρα μὲ ἐπτά τόξα, πού δρασκελοῦσε ἓναν φορὸν χειμάρρο. Τὸ ἄνοιγμα τῶν τόξων μεγάλωνε συμμετρικὰ πρὸς τὸ κέντρο τῆς γέφυρας, δίνοντας ἔτσι καὶ μίαν ἀρμονικὴ καμπύλη στὸ κατὰστρωμα. Κάποτε χάλασε ἓνα τμήμα τοῦ γεφυροῦ κι ἔπρεπε νὰ ξαναγίνει γιὰτὶ ἀπὸ αὐτὸ περνοῦσε δρόμος πού ἔνινε πολλὰ χω-ριά τῆς περιοχῆς. Κι ἔγινε, ἀλλὰ πῶς; Ὅχι συμπληρώνοντας τὸ χα-

φιδάτρο τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου εἶ-ναι ἓνας χώρος μοναδικὸς γιὰ τὴ δημιουργία... ἐκδηλώσεων». Ἀπὸ κάποια διαίσθησις διατύπωνα τότε μερικές εὐχές καὶ ἀνησυχίες: «Θὰ πρέπει νὰ διατυπώσουμε τὴν εὐχή νὰ δοθεῖ μεγάλη προσοχὴ στὸ ξε-μαχτίσιμο τῆς παλιάς ἐκκλησίας πού καταστράφηκε ἀπὸ τοὺς σει-σμούς. Εἶναι ἀπαραίτητο νὰ προ-σεχθεῖ ἡ διατήρησις τοῦ ἀρχιτεκτο-νικοῦ τύπου τῆς πληθροειτικῆς βα-σιλικῆς, ἡ χρησιμοποίησις ντόπιων ὑλικῶν (ὅσων τουλάχιστον εἶναι φα-νερά) καὶ ὁ σεβασμὸς στὴ διαρρύ-θμισις τοῦ χώρου. Ὅλα ἐκεῖ εἶναι τόσο σοφά, στὴν ἀπλότητά τους, πού ὅποιαδήποτε παραφάνια θὰ ἐ-νοχλεῖ πολὺ». Λοιπὸν, ἡ ἐκκλησία ἔγινε σὲ ρυθμὸ ἐντελῶς ξένου πρὸς τὸν τοπικὸ, πανύψηλὸ μὲ τρούλα, μὲ σειρές διακοσμητικῶν τούβλων καὶ τὸ κυριότερο, πολὺ μεγαλύ-τερο, καὶ κατέλαβε δὴ τὴν πλατεῖα μπροστὰ στὸ ἀμφιθέατρο πού τὸ ἐ-πινξε κυριολεκτικὰ. Ἐτσι ὁ χώρος καταστράφηκε βάνουσα. Φυσικά, οἱ ἐπεμβάσεις δὲν σταμάτησαν ἐ-δῶ: ἐπέκτασε, σὲ ἄλλο σημεί-ο τοῦ ἴδιου χώρου, πλακόστρωτων σκαλοπατιῶν μὲ τσιμεντένια, κατα-στροφὴ μιάς ὠραίας λίθινης βρύ-σης καὶ ἀντικατάστασέ της, σὲ ἄλλῃ θέσῃ, μὲ μιά κακόγουστη και-νούργια ἀπὸ τὴν ὁποία δὲ λείπει καὶ ἡ γνωστὴ καρκινικὴ γραφὴ μὲ χαρακτὴρ διαφήμισης ἀπορρυ-παντικοῦ κλπ.

Ὁ θλιβερός κατάλογος θὰ μπο-ροῦσε νὰ πάρει μεγάλο μᾶκρος, μὰ σήμερα δὲν ἐπιχειροῦμε καταγγελία ὀρισμένων περιστάσεων ἀλλὰ τὴν ἐπιστῆμον ἑνὸς εὐρύτερου φαινό-μενου. Ἀλλωστε τὸ παραδοσιακὸ περιβάλλον δὲν κινδυνεύει μόνον ἀ-πὸ δόσους τὸ προσβάλλουν φανερά. Αὐτοί, στὸ κάτω - κάτω τῆς γρα-φῆς, ὑπάρχει πιθανότητα νὰ δη-μιουργήσουν εὐεργετικὲς ἀντιδρά-σεις. Ἀρχίζει τώρα νὰ διαφαίνεται ἓνας καινούργιος κίνδυνος ἀπὸ ἐ-κείνους πού δῆθεν τὸ σέβονται. Σε-φωτῶνουν νέα χτίσματα σὲ παρε-ξηγημένο τοπικὸ ὕψος, χωρὶς σεμνό-τητα, καὶ εὐαισθησία. Αὐτὰ κάνουν μεγαλύτερο κακό γιὰτὶ διασύρουν τὴ σεβάσμια κληρονομιά. «Θεέ μου, φύλαξέ με ἀπὸ τοὺς φίλους μου, ἀπ' τοὺς ἐχθρούς μου φυλάγομαι μόνος μου».

Τὸ ἀρχοντικό τῆς Βολίτσας τὸ 1935 (ἀριστερά) καὶ τὸ ἴδιο ἀρχοντικό μετὰ τὴν πρόσφατὴ «μοντερνοποίησι» ἑνὸς τμήματός του

Τὸ ἀμφιθέατρο τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπέμβαση. Δεξιὰ ὁ ἴδιος χώρος μετὰ τὸ χτίσιμο τῆς καινούργιας ἐκκλησίας

Τὸ διοικητικὸ σύστημα τῶν ἀμερικανικῶν πανεπιστημίων

ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ «ΣΥΝΤΕΧΝΙΑ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ»

ΑΠΟ 8 μέχρι 13 Ἰουνίου δημ-οσιεύθηκε στὸ «Βήμα» μιά ἐρε-υνά μας γιὰ τὴ διοίκησις καὶ τὴν ὀργάνωσις τῶν Ἀνωτάτων Σχο-λῶν μας, μὲ τὸν τίτλο «Ἡ συντε-χνία τῶν Καθηγητῶν». Αὐτὴ ἔρευνα ἐξέργησε τοὺς «συντεχνίτες» — ἀλλὰ μόνον αὐτοὺς. Ἀντὶ ἀπαντήσεως οὐτοὺς ἐπικριτῆς, καὶ γιὰ νὰ ὑπάρξῃ ἓνα πρότυπο μέτρο συγκρίσεως, δη-μοσιεύουμε παρακάτω μιά ἀνάλυση τοῦ ὀργανοδιοικητικοῦ συστήματος τῶν ἀμερικανικῶν Πανεπιστημίων.

Διδασκαλικὴ
αὐτονομία

Ἐν ἑκαστῇ ἀκαδημαϊκῇ δασκαλὸ ἀπὸ δια-βολές, τρικλοποδιές, ἴντριγκες καὶ παντός εἶδους παρασκηνιακῆς ἢ προ-σκηνιακῆς ἀνομιῆς. Πρέπει νὰ ση-μειωθεῖ ὅτι στὴν παραπάνω Ἐπιτροπὴ μὴδὲν νὰ προσφύγῃ ὁ ὁποιοσδήποτε, ἀσχετῶς τίτλου καὶ βαθμοῦ, παρα-κάπτοντας τοὺς σκοπελούς πού βά-ζει μιά «ιεραρχικὴ ἐπίδοσις τοῦ αἰ-τήματος».

Ἡ μονιμότητα

Ἡ δεύτερη βασικὴ διαφορὰ ἀνά-μεσα στὰ ἐδῶ καὶ στὰ ἐκεῖ ἔχει σχέ-ση μὲ τὴ μονιμότητα. Ἐδῶ ἡ μονιμ-

ζήτησεις πού προκαλοῦν, καὶ στὶς ἐ-πιθέσεις κατὰ τοῦ υποψηφίου).

Τὸ ποσοστὸ
μονιμότητας

Πέμπτη διαφορὰ: Εἴπαμε πῶς ἡ ἱεραρχία δὲν ἐμποδίζει τὴ μονιμο-ποίησις ἑνὸς ἀκαδημαϊκοῦ δασκάλου. Ὅμως, οἱ μόνιμοι ἑνὸς Πανεπιστη-μίου δὲν πρέπει νὰ ξεπερνοῦν τὸ 25% τοῦ συνόλου τῶν διδασκόντων, ὥστε νὰ γίνεται δυνατὴ καὶ εὐκολὴ ἡ ἀνανέωσις... Ἐντούτοις, τὸ παρα-πάνω ὅριο κορεσμοῦ προσεγγίζεται δύσκολα διότι, καθὼς τὸ ψάξιμο γιὰ καλύτερη ἀμοιβὴ εἶναι μέσα στὸ αἰ-

τές ἀλλὰ καὶ οἱ φοιτητὲς τοὺς κα-θηγητῆς. Στὸ τέλος κάθε ἀκαδημαϊ-κοῦ ἔτους οἱ φοιτητῆς καλοῦνται νὰ συμπληρώσουν ἓνα μακρὺ ἐρωτημα-τολόγιο πού ἔχει ἓνα καὶ μόνον στό-χο: νὰ «βγάλῃ στὴ φόρα» τὴν διδα-σκαλικὴν ἐπάρκεια ἢ ἀνεπάρκεια τοῦ δασκάλου.

Στὰ περισσότερα ἐρωτηματολόγια δὲν ὑπάρχουν ἐρωτήσεις σχετικῆς μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ικανότητα τοῦ κα-θηγητῆ. Αὕτῃ θεωρεῖται δεδομένη. Ὅ-μως, ἡ ικανότητα τοῦ διδάσκοντος εἶ-ναι τόσο ἀναγκαῖα ὅσο καὶ ἡ γνῶ-σις.

Ἀλλοίμονο στὸν καθηγητὴ γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ ἀπαντήσουν λιγώτεροι ἀπ'

Ἡ μάθησις καὶ ἡ διδασχὴ

ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΚΡΙΣΙΜΗ, σάν κι αὐτὴ πού περνᾷ ἡ Παιδεία στὴ χώρα μας σήμε-ρα πού τὰ παλιά σχήματα ἔχουν ξεπεραστεῖ καὶ τὰ καινούργια εἶ-ναι ἀόσιστα καὶ ἀδοκίμαστα, στὴν ὥρα τοῦ προβληματισμοῦ γιὰ τὴν «εἰκόνα» τοῦ ἀνθρώπου πού θέλομε νὰ διαπλάσωμε, ὅσοι καταπιάνον-τα μὲ τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἀναμόρφω-ση ξέρου (ἢ πρέπει νὰ ξέρου) ὅτι ὁ ὁλός τους εἶναι δύσκολος καὶ ἡ εὐθύνη τους τεράστια.

Κάθε ἀνθρώπινο ἔργο, εἴτε στὴ θεωρία ἀνῆκε εἴτε στὴν τεχνική, ἔχει χρονικὰ πλαίσια καθορισμένα ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς δημιουργίας του ὡς τὴ στιγμή τῆς φθορᾶς του. Στὴ διαδρομὴ αὐτὴ αὐτόματα γί-νεται καὶ ἡ ἀξιολόγησις του. Στὴν περίπτωση ὁμῶς τῆς παιδείας, ἰ-διαίτερα στὸν συστηματικὸ καὶ ὁ-

Τῆς

ΚΑΛ. ΜΟΥΣΤΑΚΑ

γανωμένο τομέα τῆς, πού εἶναι ἡ ἐκπαίδευσις, τὸ ἀνθρώπινο ἔργο δὲν ἔχει καθορισμένα πλαίσια, οὐτε χρόνου οὐτε ἔκτασις.

Γιὰτὶ ἓνα ἐκπαιδευτικὸ σύστη-μα π.χ., πού ὀργανώνεται καὶ ἐ-φαρμόζεται σὲ κάποια τομὴ χρόνου καὶ εἶναι κατάλληλο γιὰ κίνησι τὴν ἐποχὴ ἀποκτὰ αὐτοδύναμη ἀπορρ-ιστικὴ καὶ διάρκεια ἀναπαραγόμε-νη. Ἀθροιστικὴ εἶναι ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀπὸ μέρα σὲ μέρα, ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο, πάνω στὰ ἴδια τὰ ἄτομα πού τὸ ὀφίστανται καὶ ἀναπαραγόμε-νη ἡ διάρκειά του ἀπὸ τὴν ἐπί-δραση τῆς ἀνθρώπινης γενιάς, πού πλάστηκε μὲ τὴν ἰδεολογία του, πάνω στὶς ἐποχές. Γιὰτὶ ἓνα ἐκ-παιδευτικὸ σύστημα δὲν πηλττεῖ (στὴν πραγματικὴ καὶ μεταφορικὴ σημασία τῆς λέξης) τὰ ἄτομα ἢ τὶς ὁμάδες μόνο τῆς ἐποχῆς του, δημιουργεῖ αὐτοδύναμη ζωὴς πού δύσκολα ἀλλάζει, καὶ πού τραβᾷ σὲ μᾶκρος.

Σὲ προηγούμενο ἄρθρο (11.4.1975) ἀναφέρθηκαν περιληπτικὰ τὰ κατὰ προβλήματα τῆς ἐκπαί-δευσις σήμερα. Ἐνα ἀπὸ τὰ σπου-δαιότερα εἶναι τὰ σχολικὰ προ-γράμματα, πού ἀφοροῦν τὸ ΤΙ καὶ τὸ ΠΩΣ τῆς ἐκπαίδευσις. Κι ἐ-δῶ μπαίνουν τὰ δύσκολα ἐρωτή-ματα:

— Τί θὰ διδασθεῖ καὶ τί θὰ μά-θουν τὰ παιδιά;

Στὴ δικὴ μας σχολικὴ ἱστορία ἡ μιά λειτουργία δὲν προϋποθέτει πάντα τὴν ἄλλη. Πολλὰ διδάσκον-ται τὰ παιδιά ἀλλὰ λίγα μαθαί-νουν. Τί σημαίνει; Ὅρισμένα πάλι παιδιά μαθαίνουν πολλὰ, πού πο-τέ δὲν τὰ διδάχτηκαν. Πῶς γίνε-ται;

Ἡ ἐξήγησις καὶ γιὰ τὰ δύο βρι-σκεται εὐκόλα ἀν σκεφτοῦμε ὅτι μαθαίνει κανεὶς καὶ τὸ μαθαίνει φιλολογικὰ καὶ ἀβίαστα, αὐτὸ πού πέφτει στὴν ἀντίληψί του καὶ αὐτὸ γιὰ τὸ ὅποιο ἔχει ἐνδιαφέρον. Κτῶν ἀπὸ τὴν ἄμεση ἀντίληψι τῶν παιδιῶν βρίσκεται ὁλόκληρος ὁ κόσμος πού τὰ περιβάλλει. Ἀπὸ τὰ ἠθικά πράγματα, ἀπὸ τὰ ἐμβία ὄντα καὶ ἀπὸ τὶς ἰδέες, πού τὸν ἀποτελοῦν, ξεχωρίζουν ὀρισμένα τὰ πού περιβάλλει τὰ παιδιά καὶ

Ἡ προσπάθεια αὕτῃ ἀνακόπτε-ται μὲ τὸν Ἐρβάρτο πού ἀποθεώ-νεται τὴν τεχνικὴ τῆς διδασκαλίας καὶ τὴ γνωστικὴ λειτουργία, ἀπὸ τὴν ὁποία πιστεύει ὅτι πηγαίνουν ἡ βούλησις καὶ τὸ συναίσθημα. Ἐ-πομένως γιὰ τὸν Ἐρβάρτο ἡ διὰ-πλάσις ὁλόκληρης τῆς προσωπικό-τητας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς γνώσεις καὶ ἀπὸ τὸν τρόπο πού διδάσκον-ται.

Τελειῶς ἀντίθετη πρὸς τὴν Ἐρ-βαρτιανὴ εἶναι ἡ ἐκπαιδευτικὴ θεω-ρία τοῦ John Dewey, πού τὸ 1896 ἰδρύει τὸ πειραματικὸ σχολεῖο του πάνω σὲ ἐμπειρικὲς βάσεις διδα-σκαλίας καὶ ἀνοίγει τὶς πόρτες του στὴν Κοινότητα, κατὰ πού ἀκόμη ὡς σήμερα τηρεῖται στὰ προοδευ-τικὰ σχολεῖα ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἡ ἀπότομη ἀνάπτυξις τῆς τε-χνολογίας στὴν ἐποχὴ μας κάνει παντοδύναμα τὰ μαθηματικά καὶ τὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες. Τὰ ἐπιτεύ-γματά τους προκαλοῦν τέτοιο δέος, πού πολλοὶ θεωρητικοὶ τῆς ἐκπαί-δευσις ἀγωνίζονται νὰ στηρίξουν τοὺς στόχους καὶ τὴν διδασχὴ τοῦ σχολεῖου στὸ καινούργιο αὐτὸ ἴν-δαγμα.

Ἡ ὑπερβολὴ τους εἶναι ἀσυγχώ-ρητη. Γιὰτὶ ἡ μονομέρεια στοὺς στόχους τῆς ἐκπαίδευσις εἶναι ἀ-σύμφορη, ἀναχρονιστικὴ καὶ ἀνὰ-θρώπη. Ἀσύμφορη καὶ ἀναχρονιστι-κὴ γιὰτὶ δημιουργεῖ πνευματικὰ μονοδιόστατους ἀνθρώπους σὲ μιά ἐποχὴ πού σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς θεω-ρεῖται ἡ πολυπλευρὴ ἀνάπτυξις τοῦ πνεύματος ὅπως καὶ τῆς προ-σωπικότητος. Ἀπάνθρωπη γιὰτὶ ἐπιβάλλει ἓνα μόνο τρόπο σκέψης καὶ ἔτσι ἰσοπεδώνει πνευματικὰ τοὺς μαθητῆς.

Ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἂν μόνο ὁ τρό-πος ἐργασίας στὸ σχολεῖο στήρι-χθεῖ στὶς μεθόδους τῶν βετικῶν ἐ-πιστημῶν ὁλοκληρωτικὰ καὶ ἀπο-κλειστικὰ, πάλι τὸ κρίμα θὰ εἶναι μεγάλο. Γιὰτὶ, πῶς θὰ ξέρομε ἂν αὐτὸ πού εἶναι κατάλληλο γιὰ ἓνα τομέα γνώσεως εἶναι γιὰ ὅλους; Πῶς μποροῦμε νὰ ὑποτάξουμε τὶς θεωρητικὲς ἐπιστῆμες καὶ τὸ ἀντι-κείμενό τους στὶς μεθόδους τῶν βε-τικῶν, οἱ ὁποῖες δημιουργήθηκαν ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸ δικό τους ἀντι-κείμενο ἦταν τέτοιο, δηλαδὴ βετι-κὸ καὶ πραγματιστικὸ; Βέβαια, δανεισμὸς μεθόδων ἀπὸ τὶς βετι-κὲς στὶς θεωρητικὲς ἐπιστῆμες καὶ σὲ μικρότερη ἔκτασις καὶ ἀντιστρο-φῇ, γίνεται καὶ εἶναι ἀναγκαῖος, ἀλλὰ μόνο στοὺς τομεῖς πού προ-σφέρονται γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τους. Ἐπειτα δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι καὶ στὴν ἀνάπτυξι τῶν βετικῶν ἐ-πιστημῶν πρωταρχικὸ ρόλο παίζει ἡ ἀνθρώπινη φαντασία.

Ὅσοι θεωροῦν τὶς βετικὲς ἐπιστῆ-μες καὶ τὶς μεθόδους πού χρησιμο-ποιοῦν πανάκεια γιὰ τὴν ἐκπαίδευ-ση πιστεύουν ἴσως πῶς ἔτσι τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου μποροῦν νὰ μεταφερθοῦν ἀνεπάρκα στὸ σχολεῖο καὶ ἐπομένως νὰ προκληθεῖ τὸ ἐν-διαφέρον τῶν μαθητῶν καὶ νὰ γί-ναι σωστὴ καὶ ἀξιόλογη μάθησις. Πλῆν γιὰ τρεῖς λόγους. Ὁ ἓνας εἶναι ὅτι τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου δὲν παρουσιάζονται στὴ φυσικὴ τους μορφή οὔτε μὲ τὶς μεθόδους τῶν βετικῶν ἐπιστημῶν, γιὰτὶ αὐ-τὲς δουλεύουν κυρίως μὲ συμβόλα. Ὁ δεύτερος εἶναι ὅτι ὁ κόσμος, αὐ-τὸς πού περιβάλλει τὰ παιδιά καὶ

